

REGISTERBLAD**Datum:** 2000-02-07**OMRÅDE AV RIKSINTRESSE FÖR NATURVÅRD I SÖDERMANLANDS LÄN****Områdesnummer:** NRO 04 014**Områdesnamn:** Tolmon - Åkforsån**Kommun:** Katrineholm och Flen**Kartblad:** Topografiska kartan nr 9G NO**Area:** 574 ha, varav 535 ha land och 39 ha vatten**Naturgeografisk region:** 24 Svealands sprickdalsterräng med lerslättdalar och sjöbäcken**Kust/havsregion:****Regionindelning för sjöar och vattendrag:** Huvudavrinningsområde 65 Nyköpingsån**Agrara kulturlandskapsregioner:** Mellanbygden**Landskapsformer:** Sprickdalslandskap**Riksvärde**

Geovetenskap		
	Naturbetesmark	Flora
Vattendrag		Fauna

Värdeomdöme: Tolmon är genom sin storlek, mångformighet och relativa orördhet ett av Mellansveriges mäktigaste åslandskap. Påtaglig är även den kontinuerliga övergången som kan spåras till nutida vattendraget Åkforsån med dess speciella djurliv och kringliggande naturbetesmarker med art- och individrika växtsamhällen. Huvuddelen av området är upptaget som klass I-objekt i länsstyrelsens naturvårdsprogram. Området ingår i länsstyrelsens program för bevarande av odlingslandskapets natur- och kulturmiljövärden (objekt R21, 83-11). Delar av området ingår i Naturvårdsverkets nationella bevarandeplan för odlingslandskapet (objekt 0483-80).

Huvudkriterier: A, C, D.**Stödskriterier:** Storlek, mångformighet, representativitet, nyckelområde, raritet**Förutsättningar för bevarande:** Fortsatt naturvårdsinriktad betesdrift på naturbetesmarkerna.

Restaurering av igenvuxna ängar och naturbetesmarker.

Områdets naturvärden kan skadas av: tåkter, utfyllnader, körskador och markberedning, schaktningar, bebyggelse, upphört eller minskat betesutnyttjande, tillförsel av näringsämnen och gifter, skogsodling eller energiskogsodling på naturbetesmarkerna.

Säkerställande: Del av området är avsatt som naturreservat sedan 1970. Naturbetesmarkerna vid Melån är föreslagna till Natura 2000-område.

Områdets huvuddrag: Tolmon är lokalnumnet på de stora åsbildningarna sydöst om Eriksberg där Köpingsåsen och Katrineholmsåsen avgränsas från varandra. Tolmon består av ett brett stråk av isälvsbildningar uppbyggt av olika generationer av avlagringar. Den mest framträdande och tyd-

ligen primära bildningen i detta fält är den väl markerade ås - Köpingsåsen - som från trakten av Åkerö går förbi åsgraven Skiren, gårdarna Nysäter och Davidstorp och norrut mot sjön Täljaren. Åsen utgör på denna sträcka en sammanhängande ca 20 meter hög rygg som är avgränsad från omgivande delar av fältet genom långsträckta åsgravar och åsgropar.

Norr om Nysäter ökar åsen i höjd och når vid triangelpunkten Tolmon 35 meter över angränsande sänkor. En kilometer nordväst om triangelpunkten avgränsas en låg biås, Katrineholmsåsen. Till en början framträder denna som en obetydlig rygg mellan mossefyllda åsgravar men stiger sedan snabbt och når nordväst om Eriksbergssjön en höjd av 20 meter. Stora delar av Katrineholmsåsen på denna sträcka ingår i betesmarker och utgör ett framträdande och markant inslag i den öppna odlingsbygden - herrgårdslandskapet vid Eriksberg.

Redan för mer än hundra år sedan beskrev geologen D Hummel i målande ordalag detta Tolmoområdes fascinerande uppbyggnad. I geologiska kartbladet Eriksberg skriver han: "Öster om Eriksberg förenar sig tvenne storartade och väl utbildade åsar, kommande från N.N.W och N. I sjelfva föreningspunkten hafva de nått en fulländning och skönhet, som sällan, om ens någonsin, är sedd hos våra rullstensbildningar." Längre fram i samma skrift fortsätter han: "I den punkt der dessa stora åsar åtskiljas gör naturen ett djupt intryck genom det egendomliga, det storartade i hela åsbildningen, beroende på den sällan sedda mängden och djupet af än kittelformade, än långsträckta men alltid mycket branta åsdälder, hvilkas fasta botten ofta ligger 80 till 100 fot, men på ett ställe ända upp till 150 fot under åsens rygg."

F. Hjulström omnämner i sin monografi över Uppsalaåsen (1940, s. 323) Tolmoåsen som en av Mellansveriges vackraste åsar: "Ett ståtligt exempel på dessa senare är utom Uppsalaåsen även Köpingsåsen vid Eriksberg i Södermanland. Åsförgreningen därstädes erbjuder måhända Mellansveriges mäktigaste åslandskap."

Sydväst om Tolmon sträcker sig från Eriksbergssjön till Yngaren en bred uppodlad dalgång. Jordarterna i dalgången består närmast åsen av sand och längre ut av mo och lera. Längs dalgången flyter med lugnt slingrande lopp Åkforsån som mynnar i Yngaren nära Broby säteri. Ravinbildningar förekommer utmed tillstötande bäckar. Åkforsån är känd för ett rikt och intressant djurliv bl.a. förekomst av utter och kungsfiskare.

Åkforsån är i sin nedre del nedskuren i finkorniga sediment och omges av lövskogar och naturbetesmarker. Här finns cirka 20 hektar naturbetesmark med naturtyper som öppen hagmark och annan träd- och buskbärande hagmark (objektnummer 83-79, 83-80 i länsstyrelsens ängs- och hagmarksinventering, samt betesmarker vid Grindstugan-Kråketorp). Naturbetesmarkerna vid Melån (objekt 83-80) ingår i nationell bevarandeplan för odlingslandskapet. Vegetationstyperna i naturbetesmarkerna domineras av gräs- och risvegetation med ljungräs, rödven, stagg och kruståtel. på lägre liggande marker växer även rödvenäng och gräs-/lågstarräng. Bland arter som gynnas av god hävd förekommer bland annat ormröt, svinrot, kattfot, revfibbla, klasefibbla och vanlig ögontröst.

Anmärkningar:

Referenser:

Hjulström, Filip, 1944: Uppsalaåsen - Geographica nr 15

Hummel, David, 1897: Några ord till upplysning om bladet Eriksberg. – SGU Ser. Aa Nr 22

Länsstyrelsen, 1970: Beslut om naturreservatet Tolmon

Persson, Christer, 1982: Beskrivning till jordartskartan Katrineholm NO. – SGU Ser. Ae Nr 47

Rydberg, H., Vik, P. 1992: Ängs- och hagmarker i Södermanlands län. Länsstyrelsen i Södermanlands län, Nyköping.

Länsstyrelsen i Södermanlands län 1991: Program för bevarande av natur- och kulturmiljövärden i odlingslandskapet. Nyköping.

Naturvårdsverket 1996: Nationell bevarandeplan för odlingslandskapet. Stockholm.

Länsstyrelsen, 1994: Å-inventering

Länsstyrelsen i Södermanlands län, 1991: Naturvårdsprogram

Område av riksintresse för naturvården enligt 3 kap 6 § miljöbalken; Naturvårdsverkets beslut 2000-02-07

Riksintressets benämning: **Tolmon-Åkforsån**
 Identitetnummer: **NRO 04 014**
 Kommun: **Flen och Katrineholm**
 Län: **Södermanland**

 Riksintressets avgränsning

Skala 1:50 000

Topografiskt kartblad nummer: 9G NO